

การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ: การศึกษาประเพณีแต่งงานไทย

Changing Attitudes: A Study of Thai Wedding

ธันนิกานต์ ชัยนัตราคม*

Tannikarn Chayantrakom

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติของชาวไทยที่มีต่อประเพณีแต่งงานของไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการจัดพิธีสมรสของไทยในปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่าคนหนุ่มสาวในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการจัดพิธีตามแบบดั้งเดิม แต่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนและความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อออกมา สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากคือการให้ความสำคัญกับการจัดงานเลี้ยงฉลองพิธีมงคลสมรสมากกว่าพิธีอื่น อีกทั้งลักษณะการจัดงานยังเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม ความทันสมัย ค่านิยม และเทคโนโลยี

คำสำคัญ: ประเพณีแต่งงาน พิธีมงคลสมรส การแต่งงานของไทย

Abstract

This research examines changing attitudes of Thais towards their traditional Thai wedding. It aims to study ways the Thai wedding has changed, including factors affecting them. Data was collected through a questionnaire, participant observation, and in-depth interviews. The results reveal that young adults nowadays treasure the traditional Thai wedding; however, they do not truly know and understand the traditional steps and their symbolic meanings. The important change is the way young adults pay more attention to the wedding reception than other traditional steps. In addition, the wedding reception always changes in accordance with fashion, modernity, value, and technology.

Keywords: Wedding Tradition, Wedding Ritual, Thai Wedding

* อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 ซอยสุขุมวิท 23

บทนำ

การแต่งงานเป็นพิธีหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงสถานภาพของชายและหญิงโดยรับรองความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงให้เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นทางการและถูกต้องตามกฎหมาย อีกทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างเครือญาติของทั้งสองฝ่ายด้วยเช่นกัน (Harris and Johnson. 2003:126; Ferraro. 2006) การแต่งงานจึงเป็นประเพณีที่ผู้คนให้ความสำคัญมากประเพณีหนึ่งในชีวิต และยังเป็นพิธีที่พบเห็นได้ในทุกสังคมทั่วโลกด้วยรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามแต่ละวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ การแต่งงานตามแบบประเพณีไทยนั้นเองก็มีกระบวนการและขั้นตอนหลายขั้นจนกว่าจะสำเร็จเป็นพิธีการแต่งงานอย่างสมบูรณ์ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนพิธีก็มีรายละเอียดที่คู่สมรสนิยมปฏิบัติเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตคู่ของตน เช่น การตรวจดวงชะตา การหาฤกษ์วันและเวลาที่เป็นมงคล รวมถึงการจัดเตรียมอาหารและของหวานที่สื่อสัญลักษณ์ถึงสิ่งดีงาม เช่น ขนมทองหยอดซึ่งสื่อถึงเงินทองความร่ำรวย และขนมถ้วยฟูซึ่งสื่อถึงความเจริญเฟื่องฟู (เสฐียรโกเศศ. 2532) เป็นต้น การให้ความสำคัญกับรายละเอียดต่างๆ อย่างพิถีพิถันนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพิธีแต่งงานที่มีต่อวัฒนธรรมไทย

สำหรับการวิจัยเรื่องการแต่งงานนั้น ในระดับนานาชาติโดยส่วนใหญ่จะพูดถึงในเชิงแนวคิดพิธีผ่านภาวะ (Rites of Passage) ซึ่งนำเสนอโดย Arnold Van Gennep (1960) โดยในกรณีของการแต่งงานจะเป็นการเปลี่ยนสถานภาพสู่การเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว (Hendry. 1981; Edwards. 1987) นักวิชาการจำนวนหนึ่งศึกษาสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีแต่งงาน (Chesser. 1980; Edwards. 1982) เช่น สีขาวของชุดแต่งงานเจ้าสาวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ เป็นต้น ในขณะที่การวิจัยหลายเรื่องศึกษาผลที่ได้ นอกเหนือไปจากการแต่งงาน เช่น เครือข่ายบุคคลที่เพิ่มขึ้น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการขยายเครือญาติ เป็นต้น (Hansen. 2002; Garrod. 2007) ซึ่งการศึกษาส่วนหนึ่งเจาะจงประเด็นเรื่องทุนทางสังคม (Social Capital) ของ Pierre Bourdieu (1986) ที่เพิ่มขึ้นจากการแต่งงาน (Lin et al. 2006) อันเห็นได้อย่างชัดเจนจากการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างสองครอบครัว (Schultheis. 2009) และทุนทางเศรษฐกิจซึ่งไม่ได้เพิ่มเติมในขอบเขตของครอบครัวขยายเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปถึงคนรุ่นต่อไปด้วย (Garrod. 2007)

ด้านการศึกษาเรื่องการแต่งงานของไทยนั้นก็มีหลายประเด็นด้วยกัน ได้แก่ การศึกษารูปแบบประเพณีแบบดั้งเดิม ซึ่งอธิบายขั้นตอนและความเป็นมาของคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานอย่างละเอียด (Sonakul. 1967; Anuman Rajadhon. 1968) การศึกษารูปแบบการแต่งงานในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ (Limanonda. 1983; Podhisita. 1984) การศึกษาทัศนคติ ค่านิยมและลักษณะทั่วไปในการแต่งงานแบบไทย (Gamage. 1984; Limanonda. 1987) งานวิจัยจำนวนหนึ่งศึกษาการใช้ชีวิตคู่ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป (Esara. 2007) และการศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดพิธีสมรส (ชินสุรา จิตชินะกุล. 2552) เป็นต้น

ถึงแม้จะมีการทำวิจัยเรื่องประเพณีแต่งงานไทยจำนวนมาก งานวิจัยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงปลาย ศตวรรษที่ 20 อันได้ล่วงเลยมาหลายปีแล้ว โดยส่วนใหญ่เป็นการพรรณนารูปแบบการจัดพิธีแต่งงาน งานวิจัยการแต่งงานแบบไทยในช่วงหลังจึงเริ่มมีประเด็นอื่น เช่น ธุรกิจการจัดพิธีสมรส (ชนินษฐา จิตชินะกุล. 2552) และการอยู่กินกันโดยยังไม่ได้แต่งงาน (Esara. 2007) แต่ไม่ได้นำทฤษฎีมาเป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายดังเช่นงานวิจัยในต่างประเทศนัก (Hansen. 2002; Lin *et al.* 2006; Garrod. 2007; Schultheis. 2009) กล่าวได้ว่า ยังมีช่องว่างด้านความทันสมัยของการศึกษาเรื่องการแต่งงาน และงานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพิธีสมรสแบบไทยยังมีอยู่น้อยมาก

เนื่องจากรูปแบบการจัดพิธีสมรสของคนไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากแบบประเพณีที่ปฏิบัติมาแต่โบราณกาล โดยลดรายละเอียดขั้นตอน มีลักษณะวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น และธุรกิจการแต่งงานมีอิทธิพลในการจัดพิธีสมรสเป็นอย่างมาก (ชนินษฐา จิตชินะกุล. 2552) การวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงในการจัดพิธีมงคลสมรสหรือพิธีแต่งงาน โดยจะศึกษามุมมองและทัศนคติของคนไทยต่อการจัดพิธีสมรสในสมัยปัจจุบัน ตลอดจนวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อค่านิยมนั้น การวิจัยนี้มุ่งประโยชน์ในการเสริมสร้างให้สังคมไทยตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและประเพณีแต่งงานของไทย เพื่อเกิดการทำนุบำรุงวัฒนธรรมดังกล่าวต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นประชากรไทยทั้งเพศชายและเพศหญิง อายุระหว่าง 18 – 40 ปี ในกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มตัวอย่างที่ 1

มีประชากรจำนวน 450 คน โดยไม่จำกัดอาชีพและสถานภาพสมรส โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากผู้ที่กำลังวางแผนจะแต่งงาน ทั้งจากผู้ที่เกี่ยวข้องในงานออกร้านธุรกิจแต่งงาน (wedding fair) ผู้ที่ใช้บริการสตูดิโอแต่งงาน หรือใช้บริการอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน เช่น การแต่งหน้าทำผม การเลือกหาชุดแต่งงาน หรือหาของชำร่วย เป็นต้น ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่อยู่ในวัยแต่งงาน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ 2

เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่างที่กำลังจะเข้าพิธีแต่งงานจำนวน 10 คู่ (หรือ 20 คน) ไม่จำกัดอาชีพและอายุ โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่หรือการอ้างอิงต่อเนื่องแบบปากต่อปาก กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยจะติดตามกระบวนการเตรียมตัวเข้าสู่พิธีแต่งงานของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคู่ อย่างใกล้ชิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ 1

ใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติและวิเคราะห์ข้อมูลตัวเลขจากกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่

2. กลุ่มตัวอย่างที่ 2

ใช้วิธีเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กด้วยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันของผู้ให้ข้อมูล กระทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งด้านมุมมองและเหตุการณ์ต่างๆ ของผู้ให้ข้อมูล (งามพิศ สัตย์สงวน. 2543) ในกรณีนี้ ผู้วิจัยเข้าร่วมพิธีแต่งงานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งพิธีหมั้น พิธีห่มผ้าพระพุทธรูป และพิธีเลี้ยงฉลอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง และอีกวิธีหนึ่งคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้ววิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาเพื่อศึกษาข้อมูลในเชิงลึกให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้และมีประสิทธิภาพสูงสุด

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายข้อมูลในครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิดเรื่องพิธีผ่านภาวะ และแนวคิดทุนทางสังคม

แนวคิดพิธีผ่านภาวะหรือ “Rites of Passage” นั้น ริเริ่มขึ้นโดย Arnold Van Gennep (1960) เพื่อวิเคราะห์พิธีการ การเฉลิมฉลอง และพิธีกรรมที่มีตลอดช่วงอายุของบุคคล ซึ่งล้วนสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงหรือความก้าวหน้าทางสถานภาพของบุคคล เช่น การเกิด การเข้าสู่วัยหนุ่มสาว การแต่งงาน การเป็นพ่อแม่ และการตาย โดยปฏิบัติผ่านพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีสำเร็จการศึกษา งานเลี้ยงฉลองวันเกิด เป็นต้น Van Gennep แบ่งพิธีผ่านภาวะออกเป็น 3 ขั้น ได้แก่ ขั้นแรกหรือ Separation บุคคลจะละทิ้งกลุ่มหรือออกจากกลุ่มเดิมที่ตนเคยอยู่ด้วยแล้วก้าวเข้าสู่สถานภาพหรือสถานที่อื่น ขั้นที่สอง Transition หรือ Liminal เป็นขั้นที่บุคคลอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ และต้องบรรลู่เงื่อนไขบางอย่างเพื่อให้ได้สถานภาพใหม่ และในขั้นตอนสุดท้ายหรือ Reincorporation บุคคลบรรลุสถานภาพทางสังคมใหม่และกลับเข้าสู่สังคมด้วยเอกลักษณ์อันใหม่นั้น โดยต้องประพัตติตนและปฏิบัติหน้าที่ตามบรรทัดฐานหรือมาตรฐานที่ถูกคาดหวังตามสถานภาพใหม่ที่รับมา การแต่งงานเป็นตัวอย่างขั้นตอน Reincorporation ที่ชัดเจน ซึ่งคู่สมรสเข้าไปสู่อีกครอบครัวหนึ่ง และมีสถานภาพใหม่เป็นสามีหรือภรรยา การวิจัยครั้งนี้จึงนำแนวคิดพิธีผ่านภาวะมาอธิบายการแต่งงานได้ กล่าวคือ การแต่งงานเป็นการที่บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงทางสถานภาพโดยสละจากความเป็นโสด ฝ่ายหญิงออกจากครอบครัวพ่อแม่ของตน เข้าสู่พิธีแต่งงาน และย้ายเข้าสู่ครอบครัวของฝ่ายชาย แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนทั้ง 3 ประการตามแนวคิดพิธีผ่านภาวะ

แนวคิดอีกประการหนึ่งที่นำมาอธิบายการแต่งงานสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ คือ แนวคิดเรื่องทุน โดย Pierre Bourdieu (1986: 243) อธิบายทุนแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) อันรวมถึงเงิน อสังหาริมทรัพย์ และทรัพย์สิน เป็นต้น ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึงความเป็นสมาชิกของกลุ่ม เครือข่ายของอำนาจและคนรู้จัก เป็นต้น ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึงความรู้ ทักษะ การศึกษา สินค้าหรือผลผลิตทางวัฒนธรรม และบริการ และทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) คือศักดิ์ศรี บารมี และการมีสิทธิ์หรือการชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อนำแนวคิดเรื่องทุนนี้มาวิเคราะห์การแต่งงาน สามารถอธิบายได้กล่าวคือ ทุนทางเศรษฐกิจเป็นการขยายตัวทางการเงิน เนื่องจากฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้รวมกันเป็นครอบครัวเดียวจึงเป็นการรวมตัวกันทางทรัพย์สินด้วย ทุนทางสังคมเป็นการแต่งงานเป็นการขยายความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเครือข่ายคนรู้จัก ทำให้ครอบครัวทั้งสองฝ่ายได้รับความสนับสนุนหรือความช่วยเหลือเกื้อกูลเพิ่มขึ้นจากเครือญาติที่ขยายวงกว้างขึ้น ทุนทางวัฒนธรรมเป็นการขยายตัวและถ่ายทอดความรู้และทักษะต่างๆ ที่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งมีซึ่งกันและกันและทุนทางสัญลักษณ์เป็นการขยายฐานะ ตำแหน่ง หรือศักดิ์ศรีของคู่สมรส เช่น หากฝ่ายชายเป็นบุคคลร่ำรวยมีชื่อเสียง มีตำแหน่งที่มีหน้ามีตาในสังคม ฝ่ายหญิงก็จะได้รับสัญลักษณ์ดังกล่าวมาด้วยในฐานะของคู่ครองของบุคคลที่มีฐานะในสังคมสูง จึงสรุปได้ว่าการแต่งงานเป็นการขยายตัวในทุนประเภทต่างๆดังที่ได้อธิบายมา

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาในที่นี้จะสรุปประเด็นสำคัญของผลการสำรวจทัศนคติด้วยแบบสอบถามเป็นอัตราร้อยละ และแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพิธีแต่งงานแบบไทยที่ได้จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ดังนี้

1. ทัศนคติต่อรูปแบบการจัดพิธีสมรสของไทยในปัจจุบัน

1.1 ความรู้ในการจัดพิธีแต่งงาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าคนหนุ่มสาวที่ยังโสดนั้นมีความรู้ในขั้นตอนต่างๆของพิธีแต่งงานแบบไทยเพียงร้อยละ 36 โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลทราบถึงพิธีหลักๆ ได้แก่ พิธีหมั้น พิธีหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ และพิธีเลี้ยงฉลองมงคลสมรส แต่ไม่ทราบถึงรายละเอียดปลีกย่อยในแต่ละขั้นตอน เช่น หลักการจัดเตรียมขันหมากและความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ เป็นต้น ทางด้านผู้ที่กำลังวางแผนแต่งงานหรือแต่งงานแล้วนั้น พบว่าผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 62 ได้รับความรู้ในขนบธรรมเนียมพิธีแต่งงานแบบไทยจากการที่ตนเข้าสู่พิธีแต่งงานเอง โดยได้รับการถ่ายทอดจากญาติผู้ใหญ่ของตน ส่วนผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 38 ที่เหลือนั้นเคยเรียนรู้ขั้นตอนการจัดพิธีแต่งงานจากการที่ตนเคยเข้าร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งในงานพิธีนั้น

1.2 พิธีแต่งงานไทยแบบดั้งเดิม

สำหรับรูปแบบการจัดพิธีแต่งงานนั้น ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 8 ต้องการที่จะจัดพิธีแต่งงานตามแบบประเพณีไทยดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด เพื่อสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามและเสริมสร้างสิริมงคลแก่ตน ร้อยละ 90.5 ต้องการที่จะปฏิบัติตามประเพณีแต่ไม่เคร่งครัด โดยจะกระทำตามขั้นตอนต่างๆ แต่อาจลดบางขั้นตอนหรือประยุกต์ใช้ของประกอบพิธีบางอย่างเพื่อความสะดวกเรียบง่าย ลดค่าใช้จ่าย ความทันสมัย หรือสร้างสรรค์ และร้อยละ 1.5 ไม่ต้องการที่จะยึดติดกับพิธีแบบไทย โดยอาจจัดในรูปแบบที่ตนต้องการจัดพิธีแบบเรียบง่ายซึ่งมีแค่คนในครอบครัวรับรู้ หรืออาจแค่จดทะเบียนสมรสโดยไม่จัดพิธีใดๆ โดยมองว่าการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันเป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่าการจัดพิธีต่างๆ

1.3 พิธีแต่งงานไทยในปัจจุบัน

ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 91 คิดว่าขั้นตอนของพิธีแต่งงานที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอย่างเห็นได้ชัด คือ พิธีเลี้ยงฉลอง ซึ่งคู่บ่าวสาวให้ความสำคัญและเสียค่าใช้จ่ายส่วนนี้มากขึ้น โดยผู้ให้ข้อมูลที่เหลือร้อยละ 9 คิดว่าพิธีนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ในด้านของความสะดวกและเรียบง่ายทั้งในด้านเครื่องแต่งกายและการจัดงาน

2. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพิธีแต่งงานแบบไทย

ผลการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังยึดถือการประกอบพิธีตามขั้นตอนที่สำคัญต่างๆ อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าในขั้นตอนพิธีต่างๆ นั้นมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างไปจากพิธีแต่งงานตามประเพณีดั้งเดิม สรุปได้ดังนี้

2.1 การทบทวน

แต่เดิมนั้น เมื่อเฒ่าแก่มาทบทวนสู่ขอฝ่ายหญิง พ่อแม่ฝ่ายหญิงอาจขอพิจารณาหรือขอตรวจดวงชะตาของทั้งสองฝ่ายก่อนจึงจะแจ้งให้เฒ่าแก่ทราบในภายหลังว่าจะยกลูกสาวให้หรือไม่ แต่ในปัจจุบัน จากการศึกษาข้อมูลที่ได้ พบว่าส่วนใหญ่ครอบครัวของทั้งฝ่ายเจ้าสาวและเจ้าบ่าวจะรู้จักกันดีหรือรู้จักกันพอควรแล้ว พ่อแม่ในสมัยปัจจุบันมีแนวโน้มให้ลูกของตนเลือกคู่ครองมากกว่าเลือกให้แบบในสมัยก่อน จึงไม่ค่อยจำเป็นต้องให้คำตอบเฒ่าแก่ในภายหลัง ผู้ให้ข้อมูลล้วนมีเฒ่าแก่ไปทบทวนสู่ขอตามพิธี สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงทัศนคติค่านิยมของคนไทยที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งมีแนวโน้มให้ลูกเป็นผู้ตัดสินใจเลือกคู่ครองโดยพ่อแม่คอยให้คำแนะนำดูแลอยู่ห่างๆ

2.2 พิธีหมั้น

พิธีหมั้นตามประเพณีไทยนั้นประกอบด้วยหลายขั้นตอนด้วยกัน ขั้นตอนที่สำคัญมากอย่างหนึ่งคือ พิธีแห่ขันหมาก ผลการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลยังนิยมพิธีแห่ขันหมาก โดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่เป็นผู้จัดการดูแลการจัดเตรียมพานขันหมากเอกและขันหมากโทให้ โดยมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น

มีพานขันหมาก พานสินสอด อีกทั้งมีการนำพืชมงคล ขนมงคลต่างๆมาเป็นองค์ประกอบ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่มีความหมายมงคลต่อชีวิตคู่ อาทิ ต้นกล้วยซึ่งสื่อถึงการแตกหน่อ มีลูกเยอะ ทำอะไรก็ง่ายเหมือนปอกกล้วยเข้าปาก และอ้อยซึ่งสื่อถึงความหวานของคู่บ่าวสาว เป็นต้น ทั้งนี้ พบว่าการจัดขันหมากเอกและขันหมากโทมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้างตามธรรมเนียมแต่ละครอบครัว

ด้านการแห่ขันหมากนั้น คู่บ่าวสาวนิยมปฏิบัติ แต่บางคู่ที่จัดพิธีเล็กๆมีแค่คนในครอบครัวและเพื่อนสนิทก็ไม่ได้โห่ร้องเมื่อเดินขบวน เพียงนำขบวนขันหมากเดินเข้าบ้านเจ้าสาวเลย นอกจากนี้ มีผู้ให้ข้อมูลบางคู่จัดพิธีนี้ที่โรงแรมแทนที่จะจัดที่บ้านเจ้าสาว เพื่อความสะดวกในด้านสถานที่และมีเจ้าหน้าที่โรงแรมคอยช่วยให้บริการ เนื่องจากหลังพิธีนั้นแล้วนิยมจัดเลี้ยงแขกผู้มาร่วมงาน หากจัดเลี้ยงที่บ้านเจ้าสาวก็ต้องอาศัยความพร้อมหลายด้าน ทั้งสถานที่ อาหาร และคนช่วยงาน เป็นต้น

เมื่อฝ่ายเจ้าบ่าวเดินทางมาถึงบ้านฝ่ายเจ้าสาวนั้น ขั้นตอนถัดมาคือ พิธีกันประตู การกันประตู คือการขวางทางขบวนขันหมากฝ่ายเจ้าบ่าวไว้เมื่อเคลื่อนเข้ามาในเขตบ้านเจ้าสาว โดยใช้คนสองคนถือสิ่งของที่มีลักษณะยาวออกก้างกันไว้ หากไม่ยอมของกำนัลให้ ก็จะไม่ยอมให้ผ่านเข้าไปได้ ผู้กันประตูจะเป็นญาติพี่น้องหรือลูกหลานในครอบครัวเจ้าสาว โดยส่วนใหญ่จะกัน 3 ครั้ง ครั้งแรกใช้ผ้าก้างกันไว้ เรียกว่าประตูชัยหรือประตูนาค ประตูที่สองใช้ผ้าแพร เรียกว่าประตูเงิน ขั้นสุดท้ายกันด้วยสายสร้อยทอง เรียกว่าประตูทอง ในแต่ละประตู เฒ่าแก่ของฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องเจรจาเพื่อขอขมาของขวัญ โดยส่วนมากนิยมใช้ของใส่เงิน ก่อนจะผ่านประตูไปได้ ซึ่งมูลค่าของขวัญมักจะต้องสูงขึ้นตามลำดับด้วย แต่ข้อมูลที่ได้ในการศึกษาค้างนี้ พบว่าปัจจุบันนิยมประยุกตืใช้สิ่งของอื่นมากันประตูแทนผ้าและสร้อย เช่น ดอกไม้ร้อยริบบิ้นสีต่างๆ หรือสร้อยที่ดูแวววาวแต่ไม่ใช่ทอง เป็นต้น โดยผู้ให้ข้อมูลคิดว่าการประยุกตืใช้สิ่งของอื่นนี้ทำให้ดูเข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ดูสร้างสรรค์ แปลกใหม่ไม่เหมือนใคร หรือต้องการทำให้ดูเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคู่ของตน นอกจากนี้ จำนวนประตูที่กันฝ่ายเจ้าบ่าวยังเพิ่มขึ้นตามจำนวนสมาชิกของฝ่ายเจ้าสาว ไม่จำกัดแค่ 3 ประตูตามประเพณีดั้งเดิม แต่ของขวัญที่มอบให้เพื่อขอผ่านทางนั้นยังนิยมของใส่เงินเช่นเดิม

2.3 พิธีเลี้ยงฉลอง

ผู้ให้ข้อมูลทุกคนให้ความสำคัญกับพิธีเลี้ยงฉลองเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพิธีที่ทั้งสองฝ่ายเชิญแขกมาเป็นพยานรักในการประกาศตนว่าได้สมรสมีคู่ครองแล้ว โดยส่วนใหญ่จะนิยมจัดเลี้ยงอาหารเย็นตามโรงแรมหรือสโมสรต่างๆ รูปแบบการจัดเลี้ยงมี 3 แบบ ได้แก่ โต๊ะจีน บุฟเฟต์ และค็อกเทล ผู้ให้ข้อมูลต้องการได้รับความชื่นชมในทุกด้านจากแขกที่มาร่วมงาน ทั้งด้านความสวยงามของสถานที่รสชาติของอาหาร และจำนวนอาหารที่เพียงพอ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าตาอย่างหนึ่งของครอบครัวทั้งสองฝ่าย

การเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือการตกแต่งหน้าห้องจัดงานเลี้ยง สิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือรูปถ่ายคู่ของเจ้าบ่าวเจ้าสาว ซึ่งคู่บ่าวสาวต้องไปถ่ายรูปตามสตูดิโอแต่งงาน โดยนำมาประดับตกแต่งหน้างานแตกต่างกันไป เพื่อให้งานแต่งงานของตนเป็นที่ชื่นชมของแขกที่มาร่วมงาน หรือเป็นหน้าเป็นตาของคู่บ่าวสาว ผู้ที่ขอความสะดวกเรียบง่ายจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการประดับประดาเช่นนี้

อีกสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาคือวิดีโอนาเสนอ จากในอดีตที่ไม่ได้เป็นสิ่งจำเป็นในพิธีเลี้ยงฉลอง วิดีโอนาเสนอได้ค่อยๆ กลายมาเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในพิธีเลี้ยงฉลองนี้ โดยเริ่มจากการที่คู่บ่าวสาวต้องการถ่ายทอดประวัติและการพบรักของคุณ จึงสื่อให้แขกผู้ร่วมงานได้รับรู้ด้วยการทำวิดีโอจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์แสดงรูปภาพต่างๆ พร้อมมีเพลงประกอบ ตั้งแต่วัยเด็กจนโตขึ้นมาพบรักกัน รวมถึงแสดงรูปภาพต่างๆ ที่คู่บ่าวสาวได้ใช้เวลาไปไหนมาไหนด้วยกัน จนต่อมามีพัฒนาเป็นรูปแบบอื่นด้วย เช่น การอัดวิดีโอสัมภาษณ์คู่บ่าวสาวถึงการพบรักกัน การสัมภาษณ์บุคคลในครอบครัว เพื่อน หรือบุคคลที่ทำงาน หรืออาจทำการ์ตูนเล่าเหตุการณ์ที่ทำให้ทั้งสองมาพบรักกัน ในบางกรณีเจ้าบ่าวเจ้าสาวแสดงเองก็มี ลักษณะวิดีโอนาเสนอจึงพัฒนาไปตามกระแสนิยมหรือเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในขณะนั้น คู่สมรสส่วนใหญ่จะจ้างสตูดิโอทำ โดยมีเป็นส่วนน้อยที่สร้างวิดีโอขึ้นด้วยตนเอง

เมื่อวิเคราะห์ลักษณะการเตรียมงานในแต่ละขั้นตอนแล้ว ผู้ให้ข้อมูลทุกคู่จะให้ความสำคัญกับการวางแผนและออกแบบงานในส่วนของพิธีเลี้ยงฉลองมากที่สุด ส่วนขั้นตอนอื่นๆ เช่น พิธีแห่ขันหมากหรือพิธีหมั้น นั้น ผู้ให้ข้อมูลไม่ค่อยมีความรู้ในการเตรียมงานอย่างถูกต้องมากนัก เนื่องจากเป็นขนบธรรมเนียมที่โดยทั่วไปจะได้รับการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่มากกว่าที่จะค้นคว้าหาแนวทางด้วยตนเอง ผู้ใหญ่จึงเป็นผู้ที่ช่วยจัดเตรียมให้

สรุป

การแต่งงานเป็นพิธีที่สำคัญมากที่สุดอย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสถานภาพและภาระหน้าที่อย่างชัดเจน อีกทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวใหม่ของบุคคลนั่นเอง ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไปนานเพียงใด แต่การศึกษาครั้งนี้ก็พบว่าคนไทยในปัจจุบันยังให้ความสำคัญและยึดถือปฏิบัติตามประเพณีการแต่งงานแบบไทย ถึงแม้ว่าคู่บ่าวสาวไม่มีความรู้ในลำดับขั้นตอนการเตรียมงานต่างๆ มากนัก แต่ก็ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในครอบครัวเพื่อเตรียมงานให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นสิริมงคลสูงสุด สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนคือการจัดพิธีเลี้ยงฉลอง ซึ่งตามประเพณีดั้งเดิมนั้นไม่ได้เป็นพิธีที่สำคัญที่สุด แต่ปัจจุบันกลับได้รับความสำคัญมาก โดยคู่บ่าวสาว

มีแนวโน้มจัดตามค่านิยมและสมัณนิยมมากขึ้น อีกทั้งเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เพื่อแสดงความทันสมัยและส่งเสริมความมีหน้าตาของตนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

เสฐียรโกเศศ. (2532). แต่งงาน: ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.

ชนิษฐา จิตชินะกุล (2552). ประเพณีแต่งงาน: ความเปลี่ยนแปลงบนเส้นทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมงานวิจัย มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: รามการพิมพ์.

Anuman Rajadhon, Phya. (1968). *Essays on Thai Folklore*. Bangkok: The Social Science Association Press of Thailand.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital, in J. Richardson (ed.), **Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education** (241-258). New York: Greenwood Press.

Chesser, B. J. (1980). Analysis of Wedding Rituals: An Attempt to Make Weddings More Meaningful, **Family Relations**. 29(2): 204-209.

Edwards, W. (1982). Something Borrowed: Wedding Cakes as Symbols in Modern Japan, **American Ethnologist**. 9(4): 699-711.

Edwards, W. (1987). The Commercialized Wedding as Ritual: A Window on Social Values, **Journal of Japanese Studies**. 13(1): 51-78.

Esara, P. (2007). **Changing Marriage, Changing Society: Contradictions of Gender, Class and Identity in Bangkok, Thailand**. PhD dissertation, Brown University.

Ferraro, G. (2006). **Cultural Anthropology: an Applied Perspective**. International Student 6th Ed., Belmont: Thomson Wadsworth.

Gamage, S. (1984). Marriage Norms and Practices: Thailand and Sri Lanka, in A. Chamratrithirong (ed), **Perspectives on the Thai Marriage** (207-222). Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

Garrod, J. Z. (2007). Can't Buy Me Love: An Analysis of Love, Marriage, and Economics, **Lethbridge Undergraduate Research Journal**. 1(2). Retrieved January 4, 2011, from <http://www.lurj.org/article.php/vol1n2/love.xml>

- Hansen, M. N. (2002). **Mobility and Marriage: Rewards among the Highly Educated**. Paper prepared for Oxford meeting of RC28, Retrieved April 10-13, 2002, from <http://www.nuffield.ox.ac.uk/rc28/papers/Nordi.pdf>
- Harris, M. and Johnson, O. (2003). **Cultural Anthropology**. 6th edition, Boston: Allyn and Bacon.
- Hendry, J. (1981). **Marriage in Changing Japan**. London: Croom Helm.
- Limanonda, B. (1983). **Marriage Patterns in Thailand: Rural-Urban Differentials**. Bangkok: Institute for Population Studies, Chulalongkorn University, Paper No. 44.
- Limanonda, B. (1987). **An Analysis of Thai Marriage: Attitudes and Behavior; A Case Study of Women in Bangkok Metropolis**. Bangkok: Institute for Population Studies, Chulalongkorn University, Paper No. 56.
- Lin, N., Fu, Y., and Ao, D. (2006). **Social Capital and Marital Satisfaction**. Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, August 11, 2006, Montreal Convention Center, Montreal, Quebec, Canada. Retrieved January 4, 2011, from http://www.allacademic.com/meta/p102888_index.html
- Podhista, C. (1984). Marriage in Rural Northeast Thailand: A Household Perspective, in A. Chamratrithirong (ed), **Perspectives on the Thai Marriage** (71-112). Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Schultheis, F. (2009). **Social Capital and Power: A Sociological Point of View**. St. Gallen: St. Gallen Research Centre for Ageing, Welfare and Labour Market Analysis (SCALA).
- Sonakul, S. (1967). **Customs and Attitudes – A Thai Looks at Marriage**. San Francisco: 7th Psychological Operations Group.
- Van Gennep, A. (1960). **The Rites of Passage**. Translated by Vizedom, M. B. and Caffee, G. L. London: Routledge & Kegan Paul.